

Nízkoprahové kluby pre deti a mládež

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Ľudské zdroje
www.esf.gov.sk www.employment.gov.sk www.ia.gov.sk

Nízkoprahové kluby pre deti a mládež

Mgr. Miroslava Hapalová

Vydavateľ: Implementačná agentúra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Názov: Nízkoprahové kluby pre deti a mládež

Autorka: Mgr. Miroslava Hapalová

Recenzent: Mgr. Peter Kulifaj

Rozsah: 16 normostrán

Rok vydania: 2017

Typ publikácie: elektronická

ISBN: 978-80-89837-13-7

Publikácia prešla jazykovou a grafickou úpravou

Nízkoprahové kluby pre deti a mládež

Nízkoprahový klub je jednou z činností, prostredníctvom ktorých môže byť realizovaná práca s deťmi a mládežou v rámci nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu (ďalej len „NSSDR“), ako aj v rámci komunitných centier (ďalej len „KC“). Cieľovou skupinou nízkoprahového klubu sú deti a mládež, ktoré sa ocitli v nepriaznivej sociálnej situácii, sú ohrozené sociálnym vylúčením a ktoré štandardné formy inštitucionalizovanej pomoci a starostlivosti buď sami nevyhľadávajú, alebo im nie sú dostupné. Sú určené taktiež rizikovým deťom a mládeži, ktoré z rôznych dôvodov nevyužívajú bežne dostupnú ponuku voľnočasových, vzdelávacích a záujmových aktivít, trávajú svoj voľný čas „na ulici“, kde sú vo zvýšenej miere vystavené riziku rozvoja sociálno-patologického správania.

Prevádzkovanie nízkoprahového klubu môže byť základným prostriedkom na nadviazanie kontaktu s touto cieľovou skupinou. Obsah jeho činnosti je tvorený ponukou záujmových aktivít, ktoré sú akousi „vstupnou bránou“ a vytvárajú podmienky na ďalšiu prácu s jednotlivcami (a skupinami)¹, realizovanú prostredníctvom poradenských, preventívnych, motivačných a aktivizačných činností, sprostredkovania kontaktu so širším sociálnym prostredím a vytvárania ďalších podmienok na sociálne začleňovanie. Dôležitou charakteristikou nízkoprahových klubov je, že sú pre používateľov ľahko² dostupné a nekladú na nich vysoké nároky (finančné, časové, fyzické, psychologické). Je však dôležité poznamenať, že nízkoprahový klub nenahrádza inštitúcie, ktoré bežne poskytujú služby verejnosti v danej lokalite (napr. centrá voľného času). Je súčasťou sociálnej služby (NSSDR či KC), čo sa odráža aj v cieľoch jeho činnosti.

1. Ciele nízkoprahových klubov pre deti a mládež

Cieľom prevádzkovania nízkoprahových klubov je najmä:

1. Prostredníctvom nízkoprahovej činnosti realizovať prvotný kontakt s členmi cieľovej skupiny, a sprístupniť im tak ďalšie odborné a profesionálne činnosti a sociálne služby.
2. Poskytnúť deťom a mládeži priestor na bezpečné a zmysluplné trávenie voľného času ako alternatívu k životu „na ulici“.
3. Zvyšovať kompetencie detí a mládeže, rozvíjať ich životné zručnosti, schopnosti a znalosti prostredníctvom neformálneho vzdelávania a záujmovej činnosti.
4. Poskytovať deťom a mládeži pomoc pri riešení ťažkých a nepriaznivých životných situácií.
5. Zvyšovať osobnú motiváciu detí a mládeže, ich zodpovednosť za vlastný rozvoj.
6. Podporiť aktivizáciu cieľovej skupiny a jej participáciu tak na dianí v klube, ako aj v rámci širšej spoločnosti.
7. Posilniť prevenciu sociálno-patologických javov a rizikového správania (napr. záškoláctva, delikvencie, závislostí) ohrozujúcich deti a mládež.
8. Zvyšovať záujem a informovanosť detí a mládeže o možnostiach vzdelávania, aktívneho trávenia voľného času a možnostiach sebarealizácie v KC/NSSDR aj mimo nich.

¹ Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*.

² Z dôvodu zdôraznenia partnerského vzťahu k cieľovým skupinám je v metodike namiesto (pasívneho) prijímateľa služby používaný termín používateľ.

9. Vytvárať podmienky na budovanie kontaktov a odstraňovanie bariér medzi rôznymi skupinami v komunite prostredníctvom spoločnej účasti na aktivitách (najmä medzi rómskymi a nerómskymi deťmi a mládežou).
10. Znižovať riziká vyplývajúce zo sociálneho vylúčenia a diskriminácie.

2. Princípy nízkoprahových klubov pre deti a mládež

Názov „nízkoprahový“ klub odráža základnú charakteristiku tejto činnosti, ktorá spočíva v snahe o maximálnu možnú dostupnosť pre tých, ktorí ju potrebujú a ktorí z rôznych dôvodov nemajú prístup k iným sociálnym službám, programom či jednoducho k zmysluplným voľnočasovým aktivitám. Pri nastavovaní nízkoprahového klubu sa teda usilujeme o odstránenie časových, priestorových, psychologických, finančných a ďalších bariér, ktoré by deťom mohli brániť využívať priestory nízkoprahového klubu a ponuku aktivít v ňom.

Ako príklad prekážok, ktoré by deti a mládež z rizikových skupín mohli odrádzať od návštevy nízkoprahového klubu, môžeme uviesť nevhodne nastavený čas aktivít (napríklad hneď po tom, ako sa im skončí vyučovanie v škole), povinnosť priniesť vyplnenú prihlášku od rodičov, povinnosť pravidelnej účasti na aktivitách, nekorešpondovanie ponuky klubu s ich potrebami či záujmami alebo príliš direktívny prístup pracovníkov či prísne nastavenie pravidiel klubu.

Znižovať „prahy“ a prípadné bariéry pri vstupe do klubu pomáhajú nasledujúce zásady:

- **Prostredie klubu je svojím charakterom a umiestnením blízke prirodzenému prostrediu detí a mládeže** – je veľmi vhodné, keď už pri spúšťaní prevádzky klubu majú jeho budúci používatelia možnosť ovplyvňovať vzhľad klubu (napr. môžeme spolu s deťmi a mládežou pomaľovať steny či časti nábytku – lavice, stoly a pod.). Otváracie hodiny klubu by mali zodpovedať možnostiam cieľovej skupiny (napr. popoludní od 14.00 do 18.00) a mali by byť relatívne stabilné (nemalo by dochádzať k náhlym výpadkom a zmenám). Z hľadiska umiestnenia samotného komunitného centra či priestorov nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu je veľmi vhodné, aby bolo dostupné deťom a mládeži z rôznych častí obce/mesta (napr. nielen deťom z vylúčenej lokality).
- **Pravidelná dochádzka do klubu nie je podmienkou** – a zároveň účasť na aktivitách nie je podmienená žiadnou registráciou, členstvom či vyplnením prihlášky. V rámci otváracích hodín klubu by používatelia mali mať možnosť kedykoľvek prichádzať alebo odchádzať podľa svojho uváženia. Týmto nastavením sa klub snaží umožniť účasť aj tej časti cieľovej skupiny, ktorá môže mať problém so systematickou a pravidelnou dochádzkou (či už z dôvodu vlastného nastavenia, alebo z dôvodu rodinnej či sociálnej situácie). Nízkoprahový klub sa tým odlišuje od iných za-

³ Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*.

riadení pre deti a mládež (napr. CVČ, ZUŠ), ktoré majú štruktúrovaný program, pevne stanovený čas a obsah stretnutí. Možnosť voľných príchodov alebo odchodov môže byť obmedzená v prípade nedostatočnej priestorovej kapacity klubu (niektoré KC/NSSDR to riešia vyčlenením otváracích hodín oddelene pre mladšie a pre staršie deti alebo povolením len jedného vstupu v rámci jedného dňa – ak sa používateľ rozhodne klub opustiť, nemôže sa už vrátiť, lebo jeho miesto môže využiť ďalší záujemca).

- **Prípustná je pasivita používateľov** – pracovníci NSSDR/KC by mali umožniť deťom a mládeži pobyt v klube aj v prípade, že sa nechcú zapojiť do žiadnej organizovanej aktivity. Môžu využiť dostupné vybavenie klubu, rozprávať sa s ostatnými používateľmi či pracovníkmi, alebo len zostať pasívni a využiť bezpečný priestor, ktorý im klub ponúka. Zapojenie sa do akejkoľvek aktivity či využitie ponúkaných sociálnych služieb je dobrovoľné, používatelia nie sú nútení alebo zaviazaní k zlepšovaniu svojej situácie.
- **Sociálne služby sú poskytované bezplatne** – ako v prípade všetkých ostatných činností NSSDR/KC, aj nízkoprahový klub je pre používateľov poskytovaný bezplatne. V prípade niektorých nadštandardných aktivít (napr. výletov, exkurzií) môže mať KC/NSSDR vypracovaný systém ich „spoplatnenia“ prostredníctvom výmeny za body, fiktívnu menu alebo činnosti v prospech KC/NSSDR (bližšie v časti o motivačnom systéme).
- **Používatelia majú možnosť zostať v anonymite** – jednou zo zásad sociálnych služieb krízovej intervencie je možnosť poskytovať sociálne služby anonymnou formou – t. j. bez nutnosti používateľa uvádzať svoje meno či akékoľvek osobné údaje. Táto podmienka sa však netýka nadštandardných aktivít (napr. výletov, táborov a pod.), kde je nevyhnutné poskytnutie základných osobných údajov používateľov. Rovnako v prípade detí mladších ako 15 rokov je potrebné informovanie rodiča/zákonného zástupcu.⁴
- **Rovnosť príležitostí** – pri poskytovaní sociálnej služby pracovníci nerobia medzi používateľmi rozdiely na základe pohlavia, etnicity, náboženskej a sexuálnej orientácie, miesta, z ktorého používatelia pochádzajú, ich majetku či jazyka, ktorým rozprávajú. Rešpektuje sa individualita jednotlivých používateľov, sociálnu službu môže využiť ktorýkoľvek používateľ, pokiaľ svojím správaním neohrozuje ostatných a neporušuje stanovené pravidlá klubu (bližšie informácie v časti venovanej pravidlám).
- **Podpora participácie a nezávislosti používateľov** – podpora spoluúčasti detí a mládeže na aktivitách klubu je veľmi významným prvkom aktivizácie používateľov a podpory preberania zodpovednosti za svoje konanie. Okrem už spomínaného podieľania sa na vzhľade priestorov by mali mať používatelia možnosť ovplyvňovať program klubu, ako aj jeho pravidlá. Pod nezávislosťou zasa rozumieme snahu klubu o takú prácu s používateľmi, ktorá podporuje ich zapojenie

do bežných zariadení pre deti a mládež, pokiaľ sú v lokalite dostupné (napríklad centrá voľného času, základné umelecké školy a pod.) a o snahu nevytvárať u používateľov závislosť od sociálnych služieb KC/NSSDR.

- **Nízkoprahové naladenie pracovníkov** – vypovedá o nastavení pracovníkov smerom k používateľom, ktoré by malo byť prijímajúce, neodsudzujúce a zároveň by malo klásť na používateľov iba také nároky, ktoré dokážu naplniť. Orientácia pracovníkov na používateľov je nepochybne dôležitejšia ako materiálne či technické vybavenie klubu, či dokonale prepracovaný program.⁵

3. Činnosti a aktivity poskytované ako súčasť nízkoprahového klubu

Ako súčasť nízkoprahových klubov bývajú najčastejšie realizované nasledujúce typy činností a aktivít⁶:

1. Pobyt detí v klube

Nízkoprahový klub poskytuje bezpečný priestor pre deti a mládež, kde môžu tráviť svoj čas. Klub môže tvoriť jedna alebo viacero miestností, ktoré sú vybavené miestom na sedenie (stoly, stoličky, gauč a pod.), rôznymi typmi spoločenských hier (stolové hry, karty, pexeso atď.), pomôckami na výtvarné a tvorivé aktivity (papiere, ceruzky, farby, rôzne výtvarné materiály), pomôckami na športové aktivity (napr. lopty, stolný futbal, šípky, pingpongový stôl), knižnicou, CD prehrávačom a pod. Súčasťou klubu môže byť napríklad aj počítačová miestnosť, výtvarná dielňa, hudobná skúšobňa a ďalšie. Okrem finančných a priestorových možností daného KC/NSSDR by vybavenie klubu malo reflektovať potreby a preferencie používateľov.

Je dôležité umožniť deťom a mládeži pobyt v klube aj bez zapájania sa do pripravených aktivít, prípadne im umožniť, aby v klube realizovali vlastné osobné aktivity (napríklad si na počítači vypracovali domácu úlohu do školy, počúvali hudbu, kreslili si a pod.). Pokiaľ sa používatelia cítia v klube bezpečne a prijatí, považujú ho za „svoj“ priestor, otvára to pracovníkom KC/NSSDR príležitosti na ďalšiu prácu s deťmi a mládežou (napr. poskytovanie poradenstva pri riešení osobných problémov, zapojenie do cielených preventívnych aktivít a podobne). Zároveň je pravdepodobné, že budú čas tráviť v klube a nie „na ulici“, kde môžu byť vystavení rôznym rizikám.

2. Kontaktná práca

Kontaktná práca má najčastejšie podobu rozhovoru v klube alebo v prirodzenom prostredí používateľa (na ulici, pri škole a pod.). Jej cieľom je nadviazanie kontaktu, vytvorenie vzájomnej dôvery a podmienok na poskytovanie ďalších odborných činností a realizáciu intervencií. Príkladom môže byť nadviazanie prvého kontaktu s potenciálnym používateľom sociálnej služby (napr. oslovenie skupinky mladých ľudí postávajúcej pred obchodom), predstavenie ponuky KC/NSSDR (kde sa nachádza, aké aktivity v ňom prebiehajú, kedy je otvorené) a zistenie potrieb (čo im v obci chýba, čo by im KC/NSSDR mohlo ponúknuť).

⁴ Vychádzajúc zo zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách sú KC/NSSDR rovnako ako všetky sociálne služby povinné uzatvoriť s používateľmi zmluvu o poskytovaní sociálnej služby. V prípade používateľov, ktorí nedosiahli 15 rokov alebo sú zbavení spôsobilosti na právne úkony, je KC povinné uzatvoriť zmluvu o poskytovaní sociálnej služby so zákonným zástupcom. Zmluva so zákonným zástupcom môže mať aj ústnu formu, avšak odporúča sa získanie písomného súhlasu zákonného zástupcu dieťaťa.

⁵ Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*.

⁶ Spracované podľa: Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. Herzog, A. 2008. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*.

3. Situačná intervencia

Realizuje sa najmä formou zasiahnutia do situácie alebo riešenia problému, ktorý vznikol v klube, pričom okrem vyriešenia aktuálneho problému je dôležitý dlhodobjší výchovný efekt pracovníkovej intervencie (napríklad zmena správania a postojov používateľov). Problém sa môže týkať konfliktu medzi deťmi, porušenia pravidiel a podobne.

4. Krízová intervencia

Ide o podporu a pomoc pri riešení akútnej krízovej situácie, ktorá vznikla v živote dieťaťa alebo mladého človeka. Rozsah intervencie závisí od kvalifikácie pracovníka pre tento typ práce s používateľom, avšak vždy sa snaží používateľa stabilizovať, upokojiť, pomôcť mu zorientovať sa v situácii a nájsť praktické riešenie (čo urobí, keď odíde z klubu, kam pôjde, na koho sa môže obrátiť – blízka osoba alebo iný odborník).

5. Poradenstvo

Odohráva sa formou rozhovoru s používateľom, ideálne v samostatnej miestnosti. Týka sa najčastejšie problémov vo vzťahoch, v rodine, v škole, voľného času, sexuálneho života, zdravia, práce/brigád a pod. Zahŕňa pomoc používateľovi v zorientovaní sa v danej situácii, ponuku informácií a rôznych spôsobov riešenia problému spolu s ich pravdepodobnými výsledkami. Okrem riešenia aktuálneho problému by sa poradenstvo malo zameriavať na zvyšovanie kompetencie používateľa v budúcnosti riešiť podobné problémy samostatne.

6. Sprostredkovanie ďalších služieb s prípadným sprievodom

Pracovníci nízkoprahového klubu by mali používateľom vedieť sprostredkovať a odporučiť ďalšie služby, ktoré ponúka KC/NSSDR (napr. doučovanie, záujmové aktivity, špecializované poradenstvo a pod.). Keďže KC/NSSDR nemusí poskytovať všetky sociálne služby, ktoré deti a mládež potrebujú, je vhodné, aby v prípade potreby a záujmu používateľov vedeli pracovníci odporučiť iného odborníka alebo zariadenie (napr. psychológa).⁷ Ideálne je, ak ide o odborníka, s ktorým má KC/NSSDR vybudovanú dlhodobšiu spoluprácu a pozná jeho prístup, aby sa nestalo, že používateľ stratí dôveru nielen k inštitúcii, do ktorej sme ho poslali, ale aj ku KC/NSSDR ako takému či k samotnému pracovníkovi. Pokiaľ má používateľ alebo jeho rodič obavy alebo strach z komunikácie s inštitúciami, pracovníci by mali byť pripravení kontakt sprostredkovať alebo ho do inštitúcie sprevádzať.

7. Poskytovanie informácií

Poskytovanie informácií môže prebiehať ústnou formou, ale môže byť doplnené aj o písomnú formu (napr. letáky, vytlačenie konkrétnych údajov a pod.). Informácie sa môžu týkať napríklad možností vzdelávania, brigádnickej práce, zdravia (riziká užívania drog, bezpečný sex), sociálno-právnej oblasti a pod.

8. Voľnočasové aktivity

Na rozdiel od krúžkov realizovaných v centrách voľného času či v základných umeleckých školách nie je záujmová činnosť a rozvoj špecifických zručností primárnym cieľom nízkoprahového klubu, ale skôr prostriedkom na nadviazanie kontaktu a ďalšiu prácu s používateľmi. Voľnočasové a záujmové

aktivity v nízkoprahovom klube môžu mať rôznu mieru štruktúrovanosti: od jednoduchých aktivít, ktoré používatelia realizujú samostatne a pracovník im len požičia vybavenie (napr. športové pomôcky, výtvarné pomôcky či prehrávač na počúvanie hudby) cez aktivity, pri ktorých používatelia prídu s nápadom a pracovník im ho pomôže zrealizovať (napr. zriadenie hudobnej skúšobne a nácviky kapely), až po špecificky zamerané dielne či krúžky, ktoré môžu byť jednorazové, ale aj pravidelné (napr. keramická dielňa, počítačový krúžok a pod.). Je vhodné, aby mali pracovníci klubu na každý deň pripravenú ponuku voľnočasových aktivít pre používateľov, ktoré sa však môžu meniť a prispôbovať aktuálnym potrebám (napr. podľa počtu používateľov, ktorí v ten deň prídu do klubu a ktorí sa do aktivity rozhodnú zapojiť, ich veku a pod.). Jednou z foriem môže byť organizovanie ponuky aktivít okolo jednotiacej mesačnej témy (napr. čas, vesmír, povolania a pod.). Aktivity tak okrem spustenia voľného času používateľov môžu vytvárať priestor na neformálne vzdelávanie. Zároveň by sa pracovníci KC/NSSDR mali usilovať o to, aby používatelia trávili svoj voľný čas zmysluplne aj mimo klubu. S týmto cieľom im môžu požičiavať pomôcky (športové vybavenie, knihy a pod.). Klub tak môže používateľom ponúkať nielen aktivity, ktoré by pre nich (napr. pre ich finančnú náročnosť) boli inak nedostupné, ale môže u nich rozvíjať aj schopnosť samostatne si vytvárať zaujímavú a bezpečnú náplň voľného času.

Voľnočasové aktivity majú veľký potenciál prispieť k prepájaniu rôznych skupín (najmä Rómov a nerómov; mládeže z rôznych subkultúr), k odstraňovaniu bariér a vytváraniu vzájomných kontaktov medzi skupinami. KC/NSSDR by pri tvorbe ponuky záujmových a voľnočasových aktivít malo využiť tento potenciál čo najviac. Aktivity by nemali len replikovať to, čo už je dostupné v obci (napr. v CVČ, na základnej škole, v ZUŠ), ale mali by byť alternatívou, dostatočne atraktívnou pre používateľov z rôznych skupín.

Je vhodné, aby pracovníci KC/NSSDR nepodcenili fázu mapovania potrieb a nadväzovania kontaktov s potenciálnymi používateľmi sociálnych služieb z rôznych skupín a ponuku prispôbili identifikovaným potrebám a preferenciám všetkých. Pretože ak klub získa už v počiatočnej svojej činnosti nálepku „rómsky“ alebo „nerómsky“, len veľmi ťažko sa jej neskôr zbavuje. Hoci primárnou cieľovou skupinou nízkoprahových klubov sú rizikové deti a mládež, veľmi dôležitým cieľom, ktorý by KC/NSSDR malo napĺňať, je podpora sociálneho začleňovania vylúčených skupín, ktoré sa môže diať aj prostredníctvom spoločnej účasti detí a mládeže z rôznych skupín na aktivitách nízkoprahového klubu.

9. Nadštandardné alebo mimoriadne aktivity

Súčasťou nízkoprahového klubu môžu byť aj rôzne mimoriadne a nadštandardné aktivity realizované v klube (napr. karneval, diskotéka, športový turnaj, pyžamová párty, premietanie filmov, oslavy Dňa detí či Medzinárodného dňa Rómov a pod.) alebo mimo neho (výlety, exkurzie, víkendovky, tábory). Cieľom mimoriadnych aktivít je podpora pozitívnej motivácie detí a mládeže. Výlety a pobytové aktivity okrem toho sledujú zámer podpory kontaktu so širším sociálnym prostredím a rozvoj schopnosti orientácie mimo prostredia sociálne vylúčenej lokality. Do prípravy a realizácie mimoriadnych aktivít je veľmi vhodné zapájať používateľov, dobrovoľníkov, ale aj rodiny detí.

⁷ V prípade odporúčania ďalších špecializovaných odborných služieb je veľmi vhodné, aby pracovníci postupovali v súčinnosti s rodinou používateľa, t. j. informovali (so súhlasom dieťaťa alebo mladého človeka) o tejto možnosti zákonného zástupcu dieťaťa.

10. Preventívne aktivity

Cieľom preventívnych aktivít je predchádzanie, zabraňovanie a zmierňovanie následkov rizikového správania, ktoré sa vyskytuje u cieľovej skupiny detí a mládeže v danej lokalite. Zameriavajú sa na poskytovanie pravdivých informácií o tom, aké následky môže mať určitá činnosť (napr. užívanie návykových látok, predčasný a nechránený sex, gamblerstvo, záškoláctvo a predčasné ukončovanie vzdelávania), ktorou sú používatelia reálne ohrození alebo ktorú už praktizujú.⁸

Spôsob realizácie preventívnych aktivít by mal odrážať nastavenie cieľovej skupiny a byť pre ňu dostatočne atraktívny. Najmä pri ucelenejšom preventívnom programe, týkajúcom sa konkrétnej témy, je vhodné kombinovať viacero spôsobov prezentácie preventívnej aktivity: napr. rozhovory s používateľmi, otvorená diskusia v skupine, plagáty a letáky (alebo spoločná tvorba plagátov), premietanie filmu s danou tematikou a následná diskusia, beseda so zaujímavým človekom, ktorého sa daná téma dotýka (alebo dotýkala), tvorba komiksu k danej téme, vedomostný kvíz a mnohé ďalšie. Po zrealizovaní preventívneho programu je vhodné získať spätnú väzbu od používateľov, ktorá môže odrážať hodnotenie aktivity používateľmi (novosť informácií, atraktivita prezentácie), ale aj to, či sa podarilo docieľiť zmenu pohľadu, postoja, či dokonca správania u používateľov (napr. formou dotazníka, mapujúceho vedomosti používateľov v danej oblasti, ktorý administrujeme pred preventívnou aktivitou a po jej skončení). Taktiež môžeme požiadať o zhodnotenie zmeny dôležitých dospelých (napr. učiteľov v škole, rodičov a pod.).

Čo robiť, keď do klubu chodí málo detí?

Nízka účasť detí na aktivitách v klube môže byť spôsobená veľkým množstvom faktorov (od nedostatočnej informovanosti cieľových skupín o možnostiach a ponuke KC/NSSDR cez nevhodne nastavené aktivity až po nevhodné umiestnenie KC/NSSDR v rámci obce/mestskej časti). Nech sú príčiny akékoľvek, pokiaľ sa KC/NSSDR nedarí dostatočne zapojiť do aktivít klubu detí a mládež z cieľovej skupiny, je potrebné vrátiť sa takpovediac „o krok späť“ a investovať čas a energiu do mapovania potrieb cieľových skupín. A zároveň „ísť k hore“, teda vybrať sa do terénu – na miesta, kde sa deti a mládež prirodzene zdržiavajú (na ihriská, ku škole, do miestnej kaviarne či len tak na ulicu) a realizovať kontaktnú prácu. Pokiaľ KC/NSSDR identifikuje nízku mieru záujmu zo strany cieľovej skupiny o aktivity v klube alebo len začína svoju činnosť, malo by si položiť a pokúsiť sa nájsť odpovede na nasledujúce otázky:

- Koľko detí a mladých ľudí žije v obci/meste/mestskej časti? Akým problémom čelia?
- Aké sú ich potreby (čo by chceli, po čom túžia, čo im chýba, čo ich trápi)?
- Aké možnosti trávenia voľného času majú k dispozícii? Sú dostupné všetkým?
- Čo má byť cieľom práce KC/NSSDR s deťmi a mládežou?
- Aké typy činností, v akom rozsahu a v akom čase by KC/NSSDR malo poskytovať tak, aby to zodpovedalo potrebám a stanoveným cieľom?

⁸ Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*.

4. Práca s pravidlami v nízkoprahovom klube

Pre dobré fungovanie nízkoprahového klubu je nevyhnutné vytvoriť funkčný systém pravidiel a dôsledkov, ktoré nastanú v prípade ich porušenia. Pomáha predchádzať problémovým situáciám a konfliktom v klube a konštruktívne ich riešiť, keď náhodou nastanú. Aby nepôsobili na používateľov obmedzujúco a rušivo, veľmi vhodným spôsobom ich zavádzania je tvorba pravidiel spolu s deťmi a mládežou. Pravidlá môžeme tvoriť postupne, podnetom na ich tvorbu/aktualizáciu môže byť konfliktná situácia, ktorá v klube nastane (napr. hádka dvoch používateľov medzi sebou).

Okrem ochrany používateľov, pracovníkov a majetku KC/NSSDR je dôležitým momentom pravidiel, že platia pre všetkých používateľov rovnako a umožňujú nastoliť rovnosť všetkých – v ich právach i povinnostiach⁹ (pre Rómov aj nerómov, mladšie aj staršie deti, dievčatá aj chlapcov atď.).

Príklad pravidiel nízkoprahového klubu

1. Navzájom sa rešpektujeme, počúvame sa a neskáčeme si do reči.
2. Rešpektujeme tiež pokyny pracovníkov a dobrovoľníkov a riadime sa nimi.
3. Neublížujeme si (fyzicky ani slovne), neponižujeme sa, nepoužívame škaredé slová a prezývky, s ktorými nesúhlasia ich „majitelia“.
4. Zariadenie centra a veci v ňom patria centru. Môžeme si ich požičiavať počas toho, keď sme v centre, vždy však s povolením pracovníkov a dobrovoľníkov centra. Pri odchode ich vrátíme.
5. Do kancelárie/počítačovej miestnosti môžeme ísť iba s dospelým z centra.
6. Správame sa šetrne k centru a k veciam v ňom. Neničíme ich.
7. Po sebe si poupratujeme a v centre udržujeme čistotou.
8. Do centra nepatria zbrane a zvieratká.
9. Ak sa program koná mimo centra (výlety, stanovačky atď.), zostávame pri vedúcich z centra, rešpektujeme ich pokyny a sami sa nevzdávame.

Keďže pravidlá samy osebe nie sú všemocným nástrojom a je prirodzené, že z času na čas dôjde k ich porušeniu, spolu s pravidlami je vhodné stanoviť dôsledky (pozor, nehovoríme o „trestoch“), ktoré nasledujú po ich porušení. Základným dôsledkom by malo byť odstránenie alebo náprava škody, ktorú používateľ svojím správaním spôsobil (napríklad ak zničí vybavenie klubu, mal by zabezpečiť opravu poškodenej veci). V závislosti od závažnosti porušenia pravidiel môžu nasledovať ďalšie dôsledky, ktoré však používateľa nesmú ponižovať ani stigmatizovať. Príkladom sankcií môže byť napríklad zákaz využívať nejakú ponuku klubu (napr. používateľ nemá na jeden deň prístup k počítaču) či zákaz vstupu do klubu (v prípade závažného porušenia pravidiel – napr. napadnutia pracovníka KC/NSSDR či iného používateľa, mal by byť udelený na jasne časovo vymedzený úsek, napr. daný deň). Súčasťou pravidiel by mal byť postup, akým sú sankcie udeľované, a možnosti, akým spôsobom je možné vzniesť sťažnosť (napr. akou formou, kto ju vybavuje, dokedy).

⁹ Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*.

Pravidlá by mali byť zavesené na viditeľnom mieste v klube a všetci používatelia, pracovníci a spolupracovníci KC/NSSDR (napr. dobrovoľníci) by s nimi mali byť oboznámení. Vhodné je napríklad umiestniť ich na nástenku/stenu klubu spolu s právami používateľov, ktoré rámujú ponuku klubu a odrážajú jeho zameranie. Pokiaľ klub navštevujú aj menšie deti, ktoré ešte nevedia čítať, môžu byť súčasťou pravidiel a práv aj jednoduché piktogramy, ilustrujúce jednotlivé body. Pokiaľ do klubu príde nový používateľ, mal by byť určený pracovník KC/NSSDR, ktorý ho oboznámi s pravidlami aj s jeho právami.

Príkladom, ako pracovať s dôsledkami jemnejšieho porušenia pravidiel klubu, môže byť tzv. „kocka dôsledkov“. Na jednotlivých stranách má kocka uvedené možnosti odčinenia porušenia pravidiel, pričom je vhodné, aby boli vytvorené spolu s používateľmi. Používateľ (alebo aj pracovník či spolupracovník KC, ak poruší niektoré pravidlo) ňou hádže a následne vykoná to, čo padlo. Aby sa nenarušoval chod a aktivity v klube, je možné „výkon dôsledku“ odložiť na čas po uzatvorení centra, resp. 15 min. pred jeho zatvorením. Možné formy odčinenia sú napr. napísanie pochvaly 5 ľuďom v KC/NSSDR, poutieranie prachu v klube či vymyslenie a zrealizovanie zábavnej aktivity pre ostatných.

Príklad práv používateľov nízkoprahového klubu

1. *Máš právo využívať vybavenie klubu a veci v ňom.*
2. *Máš právo mať svoj názor a kedykoľvek ho povedať.*
3. *Máš právo zostať v klube aj bez zapojenia sa do aktivít, môžeš zostať pasívny, ak chceš.*
4. *V čase, keď je klub otvorený, máš právo kedykoľvek prísť a odísť.*
5. *Ak sa potrebuješ porozprávať alebo poradiť o akýchkoľvek problémoch, môžeš sa obrátiť na ktoréhokoľvek pracovníka centra.*
6. *Máš právo ovplyvňovať činnosť klubu a prinášať vlastné nápady. Ak to bude v možnostiach klubu, umožníme ti ich realizovať.*
7. *Máš právo bezplatne využívať ponuku aktivít v klube.*
8. *Ak ti v klube niečo chýba alebo sa ti nepáči, máš právo to povedať pracovníkom buď priamo, alebo prostredníctvom škatulky prianí a sťažností, kde nemusíš uviesť svoje meno.*

5. Motivačný systém v nízkoprahovom klube

Ako súčasť nízkoprahových klubov bývajú niekedy využívané motivačné systémy založené na zbieraní bodov (fiktívnej meny, pečiatok a pod.). Cieľom motivačných systémov býva snaha podporiť deti a mládež v preberaní zodpovednosti za dianie v budúcnosti. Dieťa má možnosť vytvárať zisk – body –, ktoré môže v budúcnosti využiť na aktivity, ktoré sú obľúbené (dopyt) a dosiahnuteľné prostredníctvom KC/NSSDR (ponuka). Buduje sa tak hospodárenie s dlhodobými získavanými prostriedkami, potrebnými na dosiahnutie cieľa a záujmu jednotlivca. Príkladom môže byť motivačný systém založený na kumulovaní bodov za prácu na sebe (napr. za aktívnu účasť na doučovaní) alebo prácu pre druhých (napr. výpomoc pri upratovaní KC/NSSDR, realizácia aktivity pre iné deti, pomoc druhému), ktoré deti a mládež môžu následne vymieňať za nadštandardné aktivity (napr. účasť na výletoch či stanovačkách, za prístup na internet alebo za veci v pravidelne organizovanom „bazári“ – školské potreby, knižky a pod.). Systém sa dá využiť aj na motiváciu detí s rôznymi typmi obmedzení vo vzťahu k ostatným deťom (napr. rómske voči nerómskym, detí hendikepovaných voči nehendikepovaným), ktoré vďaka nastaveniu systému (vhodný výber hodnotených aktivít, možnosť získať body skupinovú prácou a pod.) môžu byť úspešné. Motivačný systém tak môže rozvíjať pozitívne sebahodnotenie detí, sebareguláciu a vieru v možnosť ovplyvniť smerovanie svojho života. Keďže získavanie bodov je možné za prácu na sebe alebo prácu pre druhých, systém zároveň v deťoch upevňuje zodpovednosť tak za seba, ako aj za svoje okolie.

Pri nastavovaní tohto typu motivačného systému je však veľmi potrebné dohliadnuť na to, aby sa nestal v klube príliš dominantným prvkom. Mohol by totiž odradiť od ďalšej účasti na aktivitách či prítomnosti v klube tie deti, ktoré by z rôznych dôvodov neboli pri získavaní bodov úspešné (napríklad z dôvodu dlhšej neprítomnosti v klube počas choroby). Motivačné systémy by mali byť preto postavené tak, aby každé dieťa (bez ohľadu na vek, zručnosti či pravidelnosť účasti) malo možnosť získať body. Klub by ma zároveň ponúkať dostatočne atraktívne aktivity aj pre tie deti, ktoré sa rozhodnú z rôznych dôvodov sa do bodového systému nezapojiť.

6. Možné riziká a nástrahy nízkoprahových klubov

Jednou z najväčších výziev nízkoprahového klubu v KC/NSSDR je nájsť vhodný pomer medzi vytvorením jednoduchého a bezpečného priestoru na trávenie voľného času a poskytovaním takej ponuky aktivít, ktorá by bola dostatočne atraktívna pre rôzne cieľové skupiny. Môže totiž nastať situácia, keď to, čo vyhovuje jednej skupine, odrádza od účasti ďalšie skupiny z obce. Jednotlivé skupiny sa môžu tiež líšiť v ich očakávaniach (napr. z hľadiska miery štruktúrovanosti aktivít a pod.). Na túto skutočnosť je nevyhnutné myslieť už od začiatku činnosti nízkoprahového klubu, pretože, ako sme už spomínali, ak raz dostane klub „nálepku“ (napr. rómsky/nerómsky), veľmi ťažko sa jej následne zbavuje. Z tohto dôvodu je vhodné venovať dostatočný čas a energiu mapovaniu potrieb a nadväzovaniu kontaktu so všetkými potenciálnymi cieľovými skupinami tak, aby program a nastavenie klubu zodpovedalo ich potrebám a záujmom.

Čo robiť, keď do nízkoprahového klubu príde...

... naraz priveľa detí?

Môže sa stať, že do klubu príde naraz toľko detí, že by ich spoločný pobyt v klube mohol predstavovať riziko pre ich bezpečnosť. KC/NSSDR by malo mať v prevádzkovom poriadku stanovenú maximálnu kapacitu, a to tak s ohľadom na priestorové podmienky (obvykle je určená Regionálnym úradom verejného zdravotníctva), ako aj s ohľadom na počet aktuálne prítomných pracovníkov a spolupracovníkov. Pokiaľ dôjde k naplneniu maximálnej kapacity klubu, pracovníci KC/NDSSDR majú nasledujúce možnosti:

- klub uzatvoriť a deťom, ktoré prídu po dosiahnutí maximálnej kapacity, túto skutočnosť vysvetliť s tým, že môžu prísť do klubu na ďalší deň (prípadne počkať, kým nejaké dieťa klub opustí);
- časovo limitovať pobyt pre deti v klube (napr. na 1 hodinu) s tým, že po uplynutí tohto času sa deti v klube vymenia;
- presunúť časť aktivít do vonkajších priestorov KC/NSSDR a vymyslieť také aktivity, do ktorých sa môže zapojiť väčší počet detí (napr. športové hry, jednoduché požičanie pomôcok a pod.);
- pokiaľ ide o dlhodobý stav, rozdeliť činnosť klubu do skupín (napr. mladšie a staršie deti, ktoré budú mať samostatne vyhradené časy počas dňa).

Vo všetkých prípadoch by však pracovníci KC/NSSDR mali s deťmi otvorene komunikovať o dôvodoch (dočasných) obmedzení vstupu do klubu, byť dôslední (t. j. nerobiť žiadne výnimky zo zavedeného pravidla) a zároveň by mali zistiť, či dieťa neprichádza s nejakým závažným problémom (a v tom prípade si s ním dohodnúť stretnutie po skončení činnosti klubu).

Čo robiť, keď do nízkoprahového klubu príde...

... dieťa, ktoré nebolo v škole pre chorobu?

Pokiaľ dieťa javí známky akútneho ochorenia, pracovníci KC/NSSDR mu, žiaľ, s ohľadom na zdravie iných detí nemôžu povoliť pobyt v klube. Čo však s deťmi, ktoré neboli v daný deň v škole a ako dôvod uvedú chorobu, hoci sa javia úplne zdravé? V týchto prípadoch musí KC/NSSDR svoj postup veľmi citlivo zvážiť. Na jednej strane totiž stojí cieľ podpory pravidelnej školskej dochádzky detí, na druhej strane poslanie KC/NSSDR pracovať práve s najrizikovejšími skupinami detí a mladých ľudí. Ak by KC/NSSDR zabránilo záškolákovi zúčastňovať sa na jeho aktivitách, je veľmi pravdepodobné, že by vylúčilo práve tú skupinu detí a mladých ľudí, ktorá pomoc a podporu potrebuje najviac. A zároveň, absencia v škole neznamena, že dieťa sa práve nenachádza v situácii, keď potrebuje zo strany pracovníkov KC/NSSDR krízovú intervenciu. S ohľadom na tieto skutočnosti odporúčame pracovníkom KC/NSSDR, aby nepodľahli tlaku, ktorý býva niekedy vyvíjaný zo strany škôl, a zvážili zavádzanie akýchkoľvek „prahov“ v klube. Podpora pravidelnej školskej dochádzky sa môže realizovať aj iným spôsobom, napríklad zohľadnením účasti na vyučovaní v rámci motivačného systému v KC/NSSDR.

7. Príklady z praxe

Rozšírenie činnosti KC o nízkoprahový klub

Pracovníci komunitného centra pôsobiaceho v menšej obci v Prešovskom kraji sa rozhodli, že rozšíria svoje aktivity pre deti, ktoré spočívali v niekoľkých záujmových krúžkoch a doučovaní, o nízkoprahový klub. Okrem zavedenia novej služby sa rozhodli tiež osloviť a „prilákať“ skupiny, ktoré sa doteraz na aktivitách centra nezúčastňovali vôbec alebo len minimálne (nerómske deti a mládež z oboch častí obce). V prvom kroku sa teda rozhodli zistiť potreby týchto cieľových skupín. V priebehu jedného týždňa aktívne oslovovali skupinky mládežníkov, predostreli im svoju ponuku klubu a zisťovali, aká ponuka aktivít by sa im pozdávala. Pri stretnutí im zároveň rozdávali letáky s krátkou informáciou o nízkoprahovom klube a s pozvaním na prvé spoločné stretnutie. Zistili, že mládeži najviac chýba „priestor pre ňu“, kde by sa mohla spoločne stretávať. V obci im tiež chýbali možnosti športového vyžitia a možnosť realizácie kultúrnych podujatí (koncertov, diskoték, premietaní filmov). Pre priestor klubu pracovníci vyčlenili jednu miestnosť komunitného centra, ktorú zariadili jednoduchým nábytkom, spoločenskými hrami a „kútikom“ na prípravu čaju. Na prvé stretnutie prišlo 12 mládežníkov z oboch častí obce. Hoci sa niektorí poznali ešte zo základnej školy, od začiatku bolo cítiť napätie. Po krátkej zoznamovacej aktivite prešli pracovníci k obsahu prvého stretnutia, ktorým malo byť naplánovanie spoločnej úpravy priestorov klubu – pomalovanie jednej steny klubu a vymyslenie jeho názvu. Padali rôzne návrhy, skupina sa polarizovala a začali sa vzájomne urážať. Hrozilo, že jedna z podskupín opustí klub. Pracovníci komunitného centra prerušili aktivitu, zreflektovali, čo sa udialo a spolu s používateľmi naformulovali prvé pravidlo klubu: *Navzájom sa rešpektujeme, neponižujeme a neurážame sa. Snažíme sa počúvať a neskáčeme si do reči, aj keď nemusíme s druhým súhlasiť.* Situáciu súperiacich názvov a motívov na stenu navrhli vyriešiť hlasovaním. Návrhy spísali na veľký plagát a vyvesili na stenu klubu. Dohodli sa, že v priebehu nasledujúceho týždňa bude môcť každý návštevník klubu zahlasovať za návrh, ktorý sa mu najviac páči. Na konci týždňa spoločne otvorili „volebnú urnu“, hlasovanie vyhodnotia a v priebehu víkendu spoločne pomalujú stenu a spravia vývesnú tabuľu s názvom klubu.

Lomcujúca puberta alebo priveľa zodpovednosti na pleciah chlapca?

Jarko bol používateľom NSSDR už niekoľko rokov. Pravidelne navštevoval nízkoprahový klub a doučovanie. Po skončení základnej školy sa ako jeden z mála rozhodol pokračovať v ďalšom štúdiu na strednej škole. Keďže ho od malička fascinovali autá a motoriky, vybral si odbor automechanik. Kvôli študijným povinnostiam mal menej voľného času, ale napriek tomu sa v klube pravidelne zastavil, niekedy dokonca vypomáhal s realizáciou aktivít pre mladšie deti. Po letných prázdninách v druhom ročníku však u Jarka nastal akýsi zlom. Prestal chodiť do centra, pracovníci ho viackrát videli s partiou starších chlapcov zo susednej obce, pravdepodobne pod vplyvom alkoholu. Mladšie deti hovorili, že Jarko prestal chodiť do školy. Párkrát sa ukázal v klube, vždy však iba na chvíľu, raz dokonca fyzicky napadol mladšie deti a podľa zavedených pravidiel musel klub opustiť. Odvtedy ho v klube nevideli. Keď si pracovníci NSSDR na spoločnej porade referovali o vzniknutej konfliktnej situácii, dohodli sa, že nebudú nad Jarkom „lámať palicu“, ale pokúsia sa ho kontaktovať a znovu s ním nadviazať komunikáciu.

Pracovník NSSDR, ktorý mal s Jarkom najbližší vzťah, ho preto oslovil, keď ho stretol na ulici. Ponúkol mu, či by sa nechcel zastaviť v klube a pozrieť si nové číslo Automagazínu. Jarko na druhý deň naozaj do klubu prišiel. Pracovník klubu využil túto príležitosť na nadviazanie hlbšieho rozhovoru

s Jarkom v kancelárii. Jarko medzi rečou o nových autách spomenul, že kvôli vážnym zdravotným problémom prišiel jeho otec o prácu. Keďže mama je na materskej dovolenke, ako najstarší syn musel zastúpiť otca a namiesto do školy chodí na rôzne fušky po okolí, ale veľmi sa mu nedarí. Jarko by sa rád vrátil do školy, ale už to pravdepodobne nemá zmysel, lebo spolužiaci, ktorých stretol v meste, mu spomínali, že ho zo školy kvôli absenciám vylúčili. Pracovník centra Jarkovi ponúkol, že môže spolu s ním zájsť na strednú školu, pozisťovať situáciu a možnosti dočasného prerušenia štúdia, kým sa rodinná situácia nezlepší. Jarko súhlasil a dohodli si termín spoločnej návštevy školy. Zároveň pracovník centra ponúkol Jarkovi možnosť zájsť za terénnym sociálnym pracovníkom, ktorý by mu mohol pomôcť pri hľadaní brigády či dočasného zamestnania.

8. Odporúčané zdroje

1. Bartoňová, M., Šandor, J. a kol. 2004. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. Bratislava: Nadácia mládeže Slovenska. ISBN: 80-969348-0-5. Dostupné na: http://www.nizkoprahy.sk/sites/default/files/1._intenda_nizkoprahove_programy.pdf
2. Herzog, A. 2008. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Praha: Česká asociácia streetwork. Dostupné na: http://www.nizkoprahy.sk/sites/default/files/5._pojmoslovi.pdf
3. *Štandardy nízkoprahových služieb*. Nadácia Intenda, 2005. Dostupné na: http://www.nizkoprahy.sk/sites/default/files/standardy_onzdm_o.pdf
4. www.nizkoprah.sk – portál Asociácie nízkoprahových programov pre deti a mládež
5. www.streetwork.cz – portál Českej asociácie streetwork

